

gi pa stopnjuje jezikovno-metaforična inventivnost, predstavna konkretnost, občasna dokumentarnost, življenjska prizadetost in zrelost.

Jesihov Kobalt je v avtorjevem pesniškem opusu najbolj celostna zbirka, urejena, artistično dosledno oblikovana, z antropomorfizacijo sveta, vizionarna z množico simbolnih elementov, nadrealistično metaforiko, nekonvencionalno leksiko, s posameznimi miselnimi verzi, ki dajejo celoti odtenke refleksivne poezije: (»Najbrž nisem vedel, da je minljivost moj element? (11), /.../ jaz pa nočem, da bi od mojega življenja ostala samo anekdota (17), /.../ sočutje je blizu nizkemu usmiljenju in ni legitimacija čistega srca /.../, (20) Mogoče celo uživam v tem, da se mučim, ne vem, ne poznam se še, / mogoče se pretvarjam, da trpim, zato da bi užival, kako naj vem? (23), /.../ Lebdim med lucidnostjo in demenco, zunanji dogodki me ne dosežejo več /.../ (28), /.../ zakaj vseh reči je po dvojce: upor in magistrale življenja, / tehnika in zraven njen zgled, zanos in neizrekljivo, jaz in jaz (29), /.../ Karkoli sem kdaj pričakoval od sebe, vse je daleč in neresnično /.../ (32), /.../ Težko diham, kruha me je nadomoma še celo bolj strah ko mame, neznan sem, neveden, negotov — / da ni vse moje pesnjenje samo nekakšna spretnost? (33), /.../ kdo bi mogoče rekel, da sploh nimam barve, pa sem za svojo domovino prerdeč; navidez sem, pločevinec, miren, vendar se v meni v orkanu koljeta obup in slavohlepje. / Strah me je: bom orglarju kos kalin namesto slavec? / Strah pred prihodnjim mi očita preteklo: vsa ta revna leta sem preživel v prvi osebi /.../ (39), /.../ Med ljudmi ne bom iskal pravice, samo v sebi — vendar šele kdaj pozneje — jo bom v trpki žilindri izprevidel.« (46).

Nova Jesihova pesniška zbirka je s svojo metaforično ekspresivnostjo vsaj v prvem delu odmaknjena od nazor-

nejše izpovedne predstavnosti, tako da se elementi določnejšega opredeljevanja lastnega položaja v svetu pojavljajo v radikalnejši stopnji v njenem drugem delu, ko ubesedeni lirski subjekt ni več fiktivna konstrukcija v sklopu verznihih gradenj, marveč dobiva vse jasnejše obrise osebnostnih značilnosti, prizadetosti, osveščenosti. V razmerju med še vedno močno prisotnostjo artizma in izpovednosti se v avtorjevi poetiki močnejše kot kadarkoli prej kaže težnja po ravnesju, po skladnosti med estetsko, poetično možnostjo jezika in njegovimi pomenskimi, vsebinskimi lastnostmi. Verjetno se zaradi te težnje avtor Kobalta izogiba ritmične melodičnosti verzov in raje poseže po organizirani gradnji tekstov, bolj zavezujoči obliki, fakturi, kot da je tudi ta pogoj že omejene skladnosti. Kobalt izpričuje v oblikovanju Jesihove poetike vsekakor izrazitejšo težnjo po formalni dodelanosti, umirjenosti, pa tudi skladnejšemu razmerju med še vedno bogato artistično jezikovno plastjo in njegovimi povsem izpovednimi, meditativnimi elementi.

## BRANKO ŠÖMEN, PREKMURSKI ROKOPIS

Branko Šömen se v slovenski kulturni javnosti predstavlja že s tretjo pesniško zbirko Prekmurski rokopis, s čimer dopolnjuje v zadnjem času živo literarno aktivnost (filmski scenariji, publicistika, prevajanje). Zadnja zbirka je deloma zavezana lokalno obarvani tematiki, ki jo avtor najbolj pozna; oživlja jo kot intimen doživljalec, zato njegova poetična ustvarjalnost nima izrazitejših imaginarnih temeljev, kajti v tematskem okviru sili v ospredje (poleg prevladujoče intimno bivanjske problema-

(Branko Šömen, Prekmurski rokopis, Pomurska založba Murska Sobota 1976, oblikovalec Franc Mesarič, str. 60)

tike) tudi razviden svet okrog Mure in življenja ljudi ob njej. Šomnova poezija raste iz korenin pokrajinskega antropocentrizma, zavedajoč se usodnosti te, na videz obrobne tematike, in daje celotnemu opusu pokrajinsko določeno tipiko, tako značilno pri slovenskih ustvarjalcih, ki grade lastno poetiko na temeljih izkustva iz kraja in pokrajine, ki jih je ustvarjalno rodila. Če je ta pokrajina »obrobna«, je lahko celo »eksotična«, vendar običajno daje avtorju več možnosti, da jo izrabi kot poetični element, kot pri avtorjih, ki take »pokrajine« »nimajo« ali pa jih v oblikovanju lastne poetike ne »problematizira«. Ta dvojnost je še kako razvidna tudi danes, ko se del slovenske poezije zavezuje konkretni pokrajinski predstavljenosti, s prepričanjem, da je tudi v tej »snovi« velik del poetičnosti (in v resnici imajo po svoje prav): ta poezija je veliko bolj zavezana socialnim koreninam pokrajine, ki ji daje ustvarjalni navdih; diahroniji življenja, saj ga s tem osmišlja v dokazom pozitivne evolucije, v smislu socialnih in drugih sprememb. Taka poezija vključuje včasih tudi ideologijo narodnostne sotvornosti in pomembnosti po principu pokrajinskega priključevanja slovenski celoti, po drugi strani pa se izogiba stilne avantgardnosti, esteticizma in brezidejnosti.

Kakšna se nam kaže Šomnova poezija v Prekmurskem rokopisu? Prolog v zbirko predstavlja tekst Prekmurski rokopis, v katerem avtor napoveduje »izpoved« na »svoj način«, pa čeprav bo ob sklepnem tekstu Danes mora ugotoviti, da »danes sem to kar so drugi postali/na tekmi življenja stalna rezerva/cirkus ob uri ko spijo živali/.../danes sem včerajšnja ničla in jutri bom manj/danes nesmisel doslejšnjih iskanj/danes sem to kar drugi želijo naj bom/konfekcijski tepec v potrošniškem svetu/samo še številka odstotek in pešec v prometu /.../« (59).

Jedro zbirke Prekmurski rokopis sestavljajo štirje cikli: Patetični plesi, Žalostni soneti, Ravninski glagoli in Tišina za oči. Tematika prvega cikla ni enotna, vključuje zgodovinske motive iz Prekmurja (Načelni ugasli čardaš, Šamarjanka za vaškega pajpeka), poljsko-židovske taboriščne (Prva židovska poloneza, Druga židovska poloneza, Poljska mazurka) in celo povsem lirično (Valček v spominsko knjigo). Drugi cikel — Žalostni soneti — je po formalnem izrazu najbolj celovit, v devetih sonetih se običajna faktura preoblikuje v dvokitičnost: osem in šest verzov, ohranja pa klasični enajsterec in rimo: a b a c d e d e f f g h h g (Let mrtve ptice), a b a c d e f e g h i g h g (Pogrebni marš), a b c b d b e f a f c g h c (Živa žalost), kar kaže na sprostitev strogih pravil. Enajsterec daje ciklu »prešernovski« ton, melodičnost, blagoglasnost, elegičnost, povezano s tematiko osamljenega lirskega subjekta po nenadni ljubezenski izgubi. »Gradnikovsko« elementarnost morda moti na posameznih mestih jokavo svetobolje, s čimer se poetičnost svojskega sonetnega cikla v sodobni slovenski poeziji kvari, izgublja mik izpovedne originalnosti in se spremeni v šablono (npr. »Z odhodom tvojim v žalost zakopan /.../ stol te čaka vinjak je na mizi /.../ ne vem več kakšne so besede prave /.../ nenadoma je vse brezciljno tuje /.../ in kakor tujec že bežim pred sabo /.../« in še bi lahko naštevali).

Tretji cikel Ravninski glagoli nadaljuje tematiko iz prejšnjega cikla: izpovedovanja lirskega subjekta do meditacije o bivanjskih legah in iskanju avtentičnega človekovega jedra (naslovi tekstov opredeljujejo subjektivno psihofizično dejavnost: Opravičujem se, Spopadam se, Hvalim se, Peljem se, Smejem se, Slačim se, Izogibam se, Pomanišujem se, Vračam se, Bojim se). Četrty cikel Tišina za oči meditativno izpovednost še razširja v tematiko preverjanja subjektivnih (ne)možnosti v

sodobnem, zmehaniziranem, etabliranem svetu, kjer se spopadata deloma rustikalna navzočnost in zavezanost izvornim temeljem s prisilo prilagajanja danosti.

Avtor zbirke ohranja izpovedni karakter do konca, s čimer pristaja na možnost upovedovanja misli, spoznanj, skozi besedni medij komunikacije, s pomočjo prvoosebnega lirskega subjekta kot nosilca meditativnosti. Šomnov Prekmurski rokopis ostaja zvest svoji poetični tradiciji iz prejšnjih zbirk, morda za sedanjí okus in pesniško tradicijo preveč očitno izpovedno voljo, celo romantično skepso in verzno-leksično ohlapnostjo.

#### DENIS PONIŽ, DIONIZOVE PESMI

Pesnik, esejist in kritik Denis Poniž, kronist sočasne pesniške ustvarjalnosti na Slovenskem v Naših razgledih, se med svojim pretežno esejističnim in teoretskim študijem poetike, literarne teorije in zgodovine ukvarja tudi s pesniškim ustvarjanjem; morda bolj v senci esejistike, ki ima v njegovem opusu večji obseg, vendar pa hoče priti v literarno zgodovino tudi kot ustvarjalec. To pa danes niti ni presenečenje, saj je pesnikov-teoretikov vedno več, pri čemer niti ni nujno, da izvirna ustvarjalnost sovпада z ločenimi teoretskimi dognanji.

Poniževe Dionizove pesmi, nastale so v letih 1972–73, se s svojimi razdelitvami na cikle Paradoksi, Bela gora sladki šelest, spevi o pohabljenih, Vsi misteriji tega sveta, ne približujejo najmodernejšemu, avantgardnemu pesniškemu izrazu na Slovenskem. Ničesar bistveno presenetljivega ni v njih, šokantnega, izrazito inovatorskega, da bi

veljalo o njih razmišljati kot o presežku mlajše tradicije.

Že cikel Paradoksi ohranja antropocentrična občutja sveta z izrazito vlogo prvoosebnega lirskega subjekta, razpetega med samoto, stisko, strahom, izmučenostjo, sanjami... Cikel ne zastavlja enotnega pesniškega projekta, niti vsebinskega niti kompozicijskega.

Drugi cikel, Bela gora sladki šelest, prinaša »popotovanjske skice«, erotična občutja in kontrastne impresije, kjer je dovolj možnosti za kontrastno variacijo sintagem, besednih zvez, od povsem konvencionalnih: »kakšne lepe besede; žar sončne luči; vsi misteriji tega sveta; pod sladkim bremenom; pred dražljivim vonjem; z golo kožo v vetru; med golimi zidovi; okus se spreminja; vonj po požljivosti; rahli dihi ustnic; nesrečni kamen samotar; nemirno valovanje trav;« do bolj pesniško in jezikovno inventivnih: »sentiment je nabrekla harfa; lupina je grič pozabljenja; sredica peče s svojim vonjem; dimenziji strahu sta trpljenje in evforija; slišim olesenelega konca, kako dirja skozi preduh mednožja; odmev bibavice v koži, ...« V posameznih tekstih (sled; da sem; mehkoba) so pesniška prizadevanja v tem ciklu po ubeseditvi čutnih dožemanj pojavnosti največja, niansirana v pomensko gostem, metaforičnem jeziku. Tudi cikel Bela gora sladki šelest ni enoten.

V tretji cikel, Spevi o pohabljenih, (s pripisom datumov: enaintrideseti maj, peti junij in šestindvajseti september) je zajet deloma aforističen, deloma ironično-paradističen splet treh tekstov, v katerih prihaja do veljave kaotična podoba sveta in zmedenega človeka v njem. Avtor cikla ne zastavlja dileme med pravilnostjo in nepravilnostjo, urejenostjo in neurejenostjo, smiselnostjo in nesmiselnostjo... sveta, ker ga ne aktualizira s stališča ideologije ali ideje nasploh, prav tako je človek v tem svetu razpet med nepomembnostjo, manipulacijo, neavtentič-

\* Denis Poniž, Dionizove pesmi, Založba Obzorja Maribor 1976, opremil Vasko Pregelj, str. 46.